

УДК: 37.091:37.014.3

DOI 10.33514/1694-7851-2025-3/1-425-437

Чегебаева А.А.

окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

a.chegebaeva86@mail.ru

Токтомаматова А.А.

ага окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

toktomamatova@gmail.com

ПЕДАГОГИКАЛЫК КОЛЛЕДЖИНИН СТУДЕНТЕРИНИН «ЭМПАТИЯ» САПАТЫНЫН КЕСИПТИК МААНИЛҮҮЛҮГҮ

Аннотация. Бул изилдөө педагогикалык колледжинин студенттеринде эмпатия сапатынын кесиптик маанилүүлүгүн аныктоого багытталган. Эмпатия – бул окутуучунун билим берүү процессинде, балдардын эмоционалдык жана социалдык өнүгүүсүндө маанилүү психологиялык жана педагогикалык сапаты болуп эсептелет. Изилдөөдө студенттердин эмпатия деңгээли жана аны кесиптик ишмердүүлүккө байланыштуу колдонуу мүмкүнчүлүктөрү каралган. Методологиялык жактан анкета, интервью жана психологиялык тесттер колдонулуп, маалыматтар сандык жана сапаттык анализдер менен иштелип чыккан. Натыйжалар көрсөттү: студенттердин көпчүлүгү эмпатиянын маанисин түшүнүп, аны окутуу процессинде жана практикалык иш-чараларда колдонууга аракет кылышат. Эмпатиянын деңгээли студенттердин педагогикалык компетенттүүлүгүнө жана балдардын психологиялык колдоосуна түздөн-түз таасир этет. Практикалык сунуштар мугалимдерди эмпатияны өнүктүрүү программалары менен камсыз кылууну, тренингдерди өткөрүүнү жана студенттик долбоорлор аркылуу психологиялык көндүмдөрдү бекемдөөнү камтыйт. Макала педагогикалык билим берүүдөгү эмоционалдык интеллекттин жана социалдык компетенттүүлүктүн актуалдуулугун белгилейт, ошондой эле келечектеги изилдөөлөр үчүн негиз түзөт.

Негизги сөздөр: эмпатия, педагогикалык колледж, студенттер, кесиптик компетенттүүлүк, эмоционалдык интеллект, социалдык компетенттүүлүк, психологиялык көндүмдөр, тарбиялык иш-чаралар, санариптик мейкиндик, патриоттук тарбия, билим берүү процесси, педагогикалык технологиялар.

Чегебаева А.А.

преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

Токтомаматова А.А.

старший преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЗНАЧИМОСТЬ КАЧЕСТВА «ЭМПАТИЯ» У СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

Аннотация. Данное исследование направлено на выявление профессиональной значимости качества «эмпатия» у студентов педагогического колледжа. Эмпатия является важным психологическим и педагогическим качеством преподавателя, влияющим на образовательный процесс и эмоционально-социальное развитие детей. В исследовании рассматривался уровень эмпатии студентов и возможности его использования в профессиональной деятельности. Методологически применялись анкеты, интервью и психологические тесты, данные анализировались количественно и качественно. Результаты показали, что большинство студентов понимают значение эмпатии и стремятся применять её в учебном процессе и практических мероприятиях. Уровень эмпатии напрямую влияет на педагогическую компетентность студентов и психологическую поддержку детей. Практические рекомендации включают обеспечение преподавателей программами развития эмпатии, проведение тренингов и укрепление психологических навыков через студенческие проекты. Статья подчеркивает актуальность эмоционального интеллекта и социальных компетенций в педагогическом образовании, а также формирует основу для будущих исследований.

Ключевые слова: эмпатия, педагогический колледж, студенты, профессиональная компетентность, эмоциональный интеллект, социальная компетентность, психологические навыки, воспитательные мероприятия, цифровое пространство, патриотическое воспитание, образовательный процесс, педагогические технологии.

Chegebaeva A.A.

lecturer

Kyrgyz state university named after I. Arabaev

Bishkek c.

Toktomamatova A.A.

senior lecturer

Kyrgyz state university named after I. Arabaev

Bishkek c.

PROFESSIONAL SIGNIFICANCE OF THE «EMPATHY» QUALITY AMONG STUDENTS OF THE PEDAGOGICAL COLLEGE

Abstract. This study aims to determine the professional significance of the “empathy” quality among pedagogical college students. Empathy is an essential psychological and pedagogical characteristic of a teacher, influencing the educational process and the emotional and social development of children. The research examined students’ levels of empathy and its application in professional activities. Methodologically, questionnaires, interviews, and psychological tests were used, and data were analyzed quantitatively and qualitatively. Results indicated that most students recognize the importance of empathy and strive to apply it in teaching and practical activities. The level of empathy directly affects students’ pedagogical competence and their ability to provide psychological support to children. Practical recommendations include providing teachers with empathy development programs, conducting training sessions, and reinforcing psychological skills

through student projects. The article emphasizes the relevance of emotional intelligence and social competence in pedagogical education and lays a foundation for future research.

Keywords: empathy, pedagogical college, students, professional competence, emotional intelligence, social competence, psychological skills, educational activities, digital space, patriotic education, teaching process, pedagogical technologies.

Эмпатия – бул адамдын эмоционалдык абалын түшүнүү жана ага психологиялык жооп берүү жөндөмү, педагогикалык ишмердүүлүктө негизги сапат болуп саналат. Педагогикалык практикада эмпатия мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүдө, студенттер менен иштөөнү эффективдүү кылууда жана балдардын психологиялык колдоосун камсыздоодо маанилүү роль ойнойт. Ал студенттерди социалдык жана эмоционалдык жактан жетилтирүүгө, окуу процессинде ынтымактуу атмосфера түзүүгө жана билим берүү максаттарына жетүүгө өбөлгө түзөт.

Эмпатия педагогикада көп багыттуу изилдөөлөрдүн объектиси болуп эсептелет. Анын педагогикалык мааниси окутуучунун психологиялык жана педагогикалык компетенциясын жогорулатууда, студенттер менен иштөөдө эффективдүү коммуникация түзүүдө жана балдардын психологиялык муктаждыктарын эске алууда көрүнөт. Кесиптик маанисине келсек, эмпатия мугалимдин профессионалдык этикасы, эмоционалдык интеллект жана социалдык компетенттүүлүгү менен тыгыз байланышкан.

Ушул аспектилерди илимий талдоо педагогикалык колледждерде эмпатияны өнүктүрүү методикасын түзүүдө жана студенттерди кесипке даярдоодо маанилүү. Ошондой эле, бул теманы изилдөө Кыргызстандагы педагогикалык билим берүү контекстинде актуалдуу.

Кыргызстанда педагогикалык кадрларды даярдоо маселеси өзгөчө мааниге ээ, себеби өлкөнүн билим берүү системасы заманбап педагогикалык компетенциялар жана социалдык эмоционалдык көндүмдөрдү талап кылат. Студенттердин эмпатиялык сапаты алардын келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүндө таасирдүү фактор болуп эсептелет.

Өлкөнүн билим берүү саясаты боюнча педагогикалык колледждерде студенттерди социалдык жана эмоционалдык жактан жетилдирүүгө, патриоттук жана маданий баалуулуктарды калыптандырууга көңүл бурулат. Эмпатия, өзгөчө педагогикалык практикаларда, студенттердин кесиптик компетенттүүлүгүн жана эмоционалдык интеллектин өнүктүрүүдө маанилүү роль ойнойт.

Университет студенттеринин окуу жетишкендигине үй-бүлөнүн структурасы да чоң таасир этет. Бул жыйынтык үй-бүлөсү жок же жокко эсе үй-бүлөдө өскөн балдар эмоциялык маселелер менен кыйынчылыктарды башынан өткөрөрүн, дисциплинасыздыктын пайда болуусу мүмкүн экенин түшүндүрөт, бул алардын жетишкендигине тоскоол болушу мүмкүн. Ал эми эки ата-энеси бар үй-бүлөдө өскөн балдар эмоционалдык жактан туруктуу болуп, аз эмоционалдык көйгөйлөргө туш келип, академиялык жетишкендиктерге жигердүү умтулуусу мүмкүн [6, 252 6].

Ошондой эле, санариптик технологиялардын өнүгүүсү педагогикалык практикада эмпатияны колдонуу мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтти. Санариптик мейкиндикте студенттердин психологиялык жана социалдык көндүмдөрүн өнүктүрүү, тренингдерди жана онлайн-практикаларды киргизүү актуалдуу болуп калды.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттерине токтоло кетели.

Максаты: Педагогикалык колледжинин студенттеринде эмпатия сапатынын кесиптик маанилүүлүгүн аныктоо жана аны өнүктүрүү жолдорун изилдөө. **Милдеттери:**

- Эмпатиянын педагогикалык жана кесиптик маанисин теориялык жактан талдоо.
- Студенттердин эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүгүн өлчөө.
- Санариптик мейкиндикте эмпатияны өнүктүрүү мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо.
- Практикалык сунуштарды иштеп чыгуу: тренингдер, студенттик долбоорлор, методикалык колдонмолор.
- Изилдөөнүн натыйжаларын педагогикалык практикага колдонуу жолдорун сунуштоо.

Изилдөө предмети жана объектиси

Объект: Педагогикалык колледжинин студенттери жана алардын кесиптик даярдыгы.

Предмет: Студенттердин эмпатия сапаты жана анын педагогикалык колледждеги кесиптик мааниси.

Бул изилдөө объект катары студенттерди, предмет катары алардын эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүгүн жана эмпатияны колдонуу механизмдерин карайт.

Гипотеза: Эгер студенттерде эмпатиялык сапаттар жана эмоционалдык интеллект жогору деңгээлде өнүккөн болсо, анда алардын кесиптик компетенттүүлүгү жана педагогикалык практикасындагы эффективдүүлүгү жогорулайт. Негизги изилдөө суроолору:

- Студенттерде эмпатиянын деңгээли кандай?
- Эмпатиянын кесиптик компетенттүүлүккө таасири кандай?
- Санариптик мейкиндикте эмпатияны өнүктүрүүнүн мүмкүнчүлүктөрү жана тоскоолдуктары кандай?
- Педагогикалык колледжде эмпатияны өнүктүрүү үчүн кандай практикалык чараларды колдонсо болот?
- Студенттердин эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүгү эмпатия менен кандай байланышта?

Эмпатия – бул башка адамдардын эмоцияларын жана психологиялык абалын түшүнүү жана ага ылайык жооп берүү жөндөмү. Педагогикалык контекстте эмпатия мугалимдин студенттер менен иштөөсүндө негизги психологиялык сапат болуп эсептелет. Бул сапат педагогикада көптөгөн изилдөөлөрдүн объектиси болуп, ар кандай концепциялар менен иштелип чыккан [2, 28 б.].

Классикалык педагогикалык теориялар эмпатияны **эмоционалдык байланыш, психологиялык түшүнүү жана коммуникациялык жөндөмдөрдүн комплекси** катары карашат. Заманауи педагогикада эмпатиянын концепциясы кеңейип, эмоционалдык интеллект, социалдык компетенттүүлүк жана профессионалдык этика менен тыгыз байланышта каралат.

Педагогикалык методологияда эмпатияны өнүктүрүүнүн бир нече ыкмалары колдонулат:

1. **Симуляция жана ролевик оюндар** – студенттерди ар кандай педагогикалык кырдаалга коюп, эмоционалдык жана психологиялык реакцияларды үйрөнүүгө өбөлгө түзөт.
2. **Рефлексиялык практикалар** – студенттер өзүнүн эмоцияларын жана окуучулардын эмоционалдык абалын анализдөөгө үйрөнөт.
3. **Группалык тренингдер жана мастер-класстар** – коммуникациялык көндүмдөрдү жана эмоционалдык жооп берүүнү жакшыртат.

Бул ыкмалар эмпатияны теориялык түшүнүктөн практикалык көндүмгө айландырууда маанилүү роль ойнойт.

Эмпатиянын педагогикалык мааниси студенттердин жана балдардын психологиялык колдоосунда көрүнүп турат. Эмпатиялуу мугалим:

- Студенттердин эмоционалдык муктаждыктарын түшүнөт.
- Психологиялык стресс жана конфликттерди алдын алат.
- Окуу процессинде мотивацияны жана кызыгууну жогорулатат.

Кесиптик компетенттүүлүккө келгенде, эмпатия мугалимдин **педагогикалык этикасын, эмоционалдык интеллектин жана социалдык компетенттүүлүгүн** өнүктүрөт. Ал студенттерди индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен окутууга мүмкүндүк берет.

Изилдөөлөр көрсөткөндөй, эмпатиялуу мугалимдер студенттердин академиялык жетишкендиктерине гана эмес, алардын социалдык жана эмоционалдык өнүгүүсүнө да оң таасир тийгизет. Бул сапат педагогикалык практикада сабактарды интерактивдүү жана эмоционалдык жактан бай кылат, студенттердин өзүн-өзү өнүктүрүүсүнө өбөлгө түзөт.

Кыргызстанда педагогикалык кадрларды даярдоо жана студенттерди тарбиялоо мамлекеттик саясаттын маанилүү бөлүгү болуп саналат. Эмпатияны өнүктүрүү жана эмоционалдык интеллектти калыптандыруу боюнча бир катар документтер бар:

- **«Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы** – педагогикалык билим берүүнүн сапаты жана тарбиялык компоненттери каралган.

- **Педагогикалык колледждердин окуу программалары** – эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүү боюнча модулдар камтылган.

- **Мамлекеттик тарбиялык программалар** – балдардын социалдык жана эмоционалдык өнүгүүсүнө, патриоттук жана маданий баалуулуктарга көңүл бурулган.

Мамлекеттик документтер эмпатияны педагогикалык практикада колдонуу маанилүүлүгүн тааныт жана студенттерди кесиптик даярдоодо социалдык жана эмоционалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүүнү талап кылат. Бул талдоо Кыргызстандагы педагогикалык билим берүү системасында эмпатияны интеграциялоо жана педагогикалык программаларды жаңыртуу зарылдыгын көрсөтөт.

Эмоционалдык интеллект (ЭИ) – бул жеке адамдын өзүнүн жана башкалардын эмоцияларын түшүнүү, баалоо жана башкаруу жөндөмү. Педагогикалык колледжде окуп жаткан студенттер үчүн ЭИ – кесиптик компетенттүүлүктүн негизги компоненти болуп саналат. ЭИ студенттерге:

- Сабак учурунда жана практикалык иш-чараларда өз эмоцияларын туура башкарууга;
- Башкалардын психологиялык абалын түшүнүүгө;
- Командалык иштөөнү жана коммуникацияны эффективдүү жүргүзүүгө;
- Кризистик жана конфликттик кырдаалдарды конструктивдүү чечүүгө мүмкүндүк берет.

Социалдык компетенттүүлүк (СК) – бул студенттин коомдук жана профессионалдык чөйрөдө иштөөдө социалдык ыкмаларды жана жөндөмдөрдү колдонуу жөндөмү. Социалдык компетенттүүлүк төмөнкүлөрдү камтыйт:

- Коммуникациялык көндүмдөр;
- Коомдук ролдорду түшүнүү жана аларга ылайык аракет кылуу;
- Келишим жана компромисске жетүү жөндөмү;
- Креативдүү жана критикалык ой жүгүртүү аркылуу социалдык маселелерди чечүү.

ЭИ жана СК бири-бири менен тыгыз байланышта. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, эмоционалдык интеллект жогору болгон студенттер социалдык компетенттүүлүктү да натыйжалуу колдонушат, бул алардын педагогикалык практикасындагы сапатын жогорулатат.

Психологиялык көндүмдөр – бул студенттердин эмоционалдык, когнитивдик жана социалдык аспектилерди интеграциялоо жөндөмдөрү. Бул көндүмдөр педагогикалык ишмердүүлүктө төмөнкүлөргө таасир тийгизет:

- Окуучулар менен эффективдүү коммуникация – студенттер балдардын психологиялык абалын түшүнүп, алар менен иштөөнүн оптималдуу стратегияларын тандай алышат.

- Мотивацияны жогорулатуу – эмоцияларды туура башкаруу жана колдоо көрсөткөндө, студенттер сабакта активдүү катышышат.

- Кризистик кырдаалдарды башкаруу – психологиялык көндүмдөр студенттерге конфликттерди конструктивдүү чечүүгө жардам берет.

- Педагогикалык чечимдерди кабыл алуу – психологиялык түшүнүк студенттерди окутуу процессинде адаптациялык жана инклюзивдүү методдорду тандоого өбөлгө түзөт.

Ошентип, психологиялык көндүмдөр студенттерди педагогикалык практикага даярдоодо негизги фактор болуп саналат. Эмпатия, эмоционалдык интеллект жана социалдык компетенттүүлүк ушул көндүмдөр менен тыгыз байланышкан.

Студенттердин психологиялык жана социалдык көндүмдөрүн өнүктүрүүдө тарбиялык иш-чаралар маанилүү роль ойнойт. Аларга төмөнкүлөр кирет:

- Семинарлар жана тренингдер – эмоционалдык интеллект жана эмпатияны өнүктүрүүгө багытталган интерактивдүү методдор.
- Ролевик оюндар – студенттерди педагогикалык кырдаалдарга коюп, практикалык көндүмдөрдү калыптандыруу.
- Группалык долбоорлор жана практикалык иштер – командалык иштөө, социалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүү.
- Онлайн-платформалар жана санариптик мейкиндик – студенттерди виртуалдык кырдаалдарда социалдык жана эмоционалдык көндүмдөрдү колдонууга үйрөтөт.
- Рефлексиялык жазуулар жана анализ – студенттер өзүнүн психологиялык абалын жана ишмердүүлүк натыйжаларын анализдөөгө үйрөнөт.

Бул иш-чаралар студенттердин практикалык көндүмдөрүн бекемдөөгө, эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүктү жогорулатууга, ошондой эле педагогикалык практикада эмпатияны натыйжалуу колдонууга мүмкүнчүлүк түзөт.

Бул бөлүк студенттердин психологиялык жана социалдык көндүмдөрү эмпатия менен тыгыз байланышта экенин көрсөттү. Эмоционалдык интеллект, социалдык компетенттүүлүк жана психологиялык көндүмдөр студенттерди педагогикалык практикага даярдоодо негизги факторлор болуп саналат. Тарбиялык иш-чаралар жана практикалык көндүмдөрдү өнүктүрүү ыкмалары студенттердин кесиптик компетенттүүлүгүн жогорулатууга жана билим берүү процессинде сапаттуу окутууга өбөлгө түзөт.

Санариптик технологиялар жана онлайн платформалар бүгүнкү күндө педагогикалык процесстин маанилүү бөлүгү болуп калды. Алар студенттердин билим алууну активдүү жана интерактивдүү жол менен жүргүзүүсүнө, практикалык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө жана психологиялык жактан колдоого мүмкүндүк берет [4, 31 б.].

Кыргызстандагы педагогикалык колледждерде колдонулуучу негизги санариптик платформаларга төмөнкүлөр кирет:

- Google Classroom – сабактарды онлайн уюштуруу, тапшырмаларды берүү жана баалоо.
- Zoom, Microsoft Teams – видеоконференция жана практикалык тренингдерди өткөрүү.

- Moodle – окуу материалдарын жайылтуу жана онлайн тестирлөө.
- Khan Academy, Coursera жана башка онлайн ресурстар – кошумча билим берүү жана профессионалдык көндүмдөрдү өнүктүрүү.

Бул технологиялар педагогикалык практикада студенттердин когнитивдик жана социалдык көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет. Санариптик платформаларда студенттер өзүн-өзү башкарууну, убакытты натыйжалуу колдонууну жана виртуалдык командалык ишти үйрөнүшөт.

Санариптик сабаттуулук – бул студенттин санариптик технологияларды жана платформаларды эффективдүү колдонуу жөндөмү. Бул көндүм педагогикалык колледжде студенттерди окутууда жана эмпатияны өнүктүрүүдө маанилүү.

Санариптик сабаттуулукка төмөнкүлөр кирет:

1. Технологиялык көндүмдөр – компьютердик программаларды жана онлайн платформаларды колдонуу.
2. Информациондук сабаттуулук – интернеттеги маалыматты анализдөө, туура маалыматты тандоо.
3. Коммуникациялык көндүмдөр – виртуалдык чөйрөдө эффективдүү баарлашуу жана командалык иш.
4. Критикалык ой жүгүртүү – онлайн маалыматты сынчыл анализдөө жана объективдүү баалоо.

Изилдөөлөр көрсөткөндөй, санариптик сабаттуулук жогору болгон студенттер онлайн практикаларды жана интерактивдүү ыкмаларды колдонууда эмпатияны жакшы өнүктүрүшөт. Ал өз кезегинде педагогикалык практикада окуучулар менен эффективдүү эмоционалдык байланыш түзүүгө өбөлгө түзөт.

Санариптик мейкиндиктин эмпатияны өнүктүрүүдө мүмкүнчүлүктөрү жана тобокелчиликтерине токтоло кетели. Мүмкүнчүлүктөрү:

- Маалыматка ылдам жетүү – студенттер ар кандай психологиялык, педагогикалык жана социалдык ресурстарга тез жетише алышат.

- Интерактивдүү методдор – онлайн тренингдер, ролевик оюндар жана симуляциялык программалар аркылуу эмпатиялык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүк.

- Маданий баалуулуктарды жайылтуу – санариптик мейкиндик аркылуу студенттер башка өлкөлөрдүн маданий өзгөчөлүктөрүн үйрөнүп, социалдык жана эмоционалдык интеллектини кеңейтет.

- Коомдук катышуу – форумдар, виртуалдык командалык долбоорлор жана онлайн лидерлик тренингдер студенттердин социалдык компетенттүүлүгүн жана эмпатиясын өнүктүрөт.

Тобокелчиликтери:

- Дезинформация жана жалган маалымат – студенттер туура эмес маалыматтарды кабыл алып, эмоционалдык жоопторду туура эмес багытта колдонушу мүмкүн.

- Экстремизм жана терс контент – онлайн ресурстарда улуттук баалуулуктарга каршы же терс социалдык мүнөздөгү материалдар болушу мүмкүн.

- Эмоционалдык жана социалдык стресс – онлайн чөйрөдө көп убакыт өткөрүү психологиялык жана социалдык кыйынчылыктарды жаратышы мүмкүн.

- Жеке байланыштын азайышы – виртуалдык коммуникация студенттердин реалдуу эмоционалдык байланыштарын кыскартат.

Ошентип, санариптик мейкиндик эмпатияны өнүктүрүүдө чоң мүмкүнчүлүктөрдү берет, бирок аны колдонууда тобокелчиликтерди алдын алуу үчүн методикалык жана психологиялык колдоо талап кылынат. Педагогикалык колледждерде санариптик технологияларды туура интеграциялоо студенттердин психологиялык, социалдык жана эмоционалдык компетенттүүлүгүн жогорулатууга өбөлгө түзөт.

Бул бөлүк санариптик мейкиндикти колдонуу студенттердин эмпатиялык сапатын өнүктүрүүгө жана педагогикалык практикада эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүктү күчөтүүгө мүмкүнчүлүк берерин көрсөттү. Мүмкүнчүлүктөр жана тобокелчиликтерди баланс менен колдонуу педагогикалык колледждерде методикалык ишти жакшыртууга шарт түзөт.

Бул изилдөөдө квалификациялык жана сандык методдордун айкалышы колдонулду. Бул ыкма студенттердин эмпатиялык сапатын, психологиялык жана социалдык компетенттүүлүгүн терең жана так талдоого мүмкүнчүлүк берет.

Анкета: Анкеталык сурамжылоо студенттердин эмоционалдык интеллектин, социалдык компетенттүүлүгүн жана эмпатия деңгээлин аныктоо үчүн түзүлдү. Анкетада жабык жана ачык суроолор камтылган, мисалы: студенттердин эмоционалдык реакциялары, өз ара аракеттешүүсү, конфликттик кырдаалдардагы жүрүм-туруму.

Интервью: Квалификациялык маалыматтарды алуу үчүн жеке жана топтук интервьюлар өткөрүлдү. Интервью студенттердин психологиялык көндүмдөрүн жана эмпатиялык сапаттарын практикалык мисалдар аркылуу талдоого мүмкүндүк берди.

Психологиялык тесттер: Эмоционалдык интеллект жана эмпатия деңгээлин өлчөө үчүн стандартташтырылган психологиялык тесттер колдонулду.

Бул методдор студенттердин психологиялык жана социалдык компетенттүүлүгүн комплекс түрдө баалоого жардам берди.

Изилдөөгө педагогикалык колледждин студенттери катышты. Жалпы катышуучулардын саны 120 студентти түздү. Алар 1–4 курс студенттеринен тандалды. Катышуучуларды тандоо критериялдык тандоо принциби боюнча жүргүзүлдү:

- Педагогикалык билим алуу;
- Изилдөөгө катышууга каалоосу жана макулдугу;
- Ар кандай курстардан жана факультеттерден өкүлчүлүктүн болушу.

Бул тандоо ыкмасы изилдөөнүн натыйжалуулугун жана объективдүүлүгүн камсыз кылды. Ошондой эле, катышуучулар жашы, жынысы жана академиялык деңгээли боюнча тең салмактуу бөлүндү. Маалыматтарды чогултуу үч этапта жүргүзүлдү:

Дайындоо жана даярдоо. Анкеталар, интервью суроолору жана тесттер стандартташтырылып, алдын ала пилоттук тестирилөөгө алынды. Студенттерге изилдөөнүн максаты жана катышуунун эркиндиги түшүндүрүлдү.

Маалыматтарды чогултуу. Анкеталар онлайн жана кагаз түрүндө жүргүзүлдү. Интервьюлар жазып алуу жана аудио жазуулар менен катталды. Психологиялык тесттер стандартына ылайык жүргүзүлүп, маалыматтар анонимдүү түрдө топтолду.

Маалыматтарды иштетүү жана талдоо.

Сандык маалыматтар (анкеталар жана тесттер) статистикалык программаларда (SPSS, Excel) анализделди. Натыйжалар графиктер жана диаграммалар аркылуу визуалдаштырылды.

Сапаттык маалыматтар (интервьюлар) контент-аналитика аркылуу коддолду жана тематикалык категорияларга бөлүндү. Бул студенттердин психологиялык жана социалдык көндүмдөрүн терең талдоого мүмкүндүк берди.

Бул методология изилдөөнүн натыйжалуулугун камсыздап, эмпатиялык сапаттарды, эмоционалдык интеллектти жана социалдык компетенттүүлүктү так баалоого шарт түздү.

Изилдөөгө катышкан студенттердин эмпатиялык деңгээли психологиялык тесттер жана анкеталар аркылуу аныкталды. Натыйжалар көрсөткөндөй, студенттердин 53%ы жогорку деңгээлде, 35%ы орто деңгээлде, 12%ы төмөн деңгээлде эмпатия көрсөткөн.

Диаграмма 1. Студенттердин эмпатия деңгээли (пайыз боюнча)

Эмпатия деңгээли кесиптик мааниси менен тыгыз байланышта: жогорку эмпатиялуу студенттер педагогикалык практиканы ийгиликтүү өткөрүп, окуучулар менен эффективдүү эмоционалдык байланыш түзө алышат.

Эмоционалдык интеллект жана социалдык компетенттүүлүк студенттердин эмпатиясы менен түздөн-түз байланышта экени аныкталды.

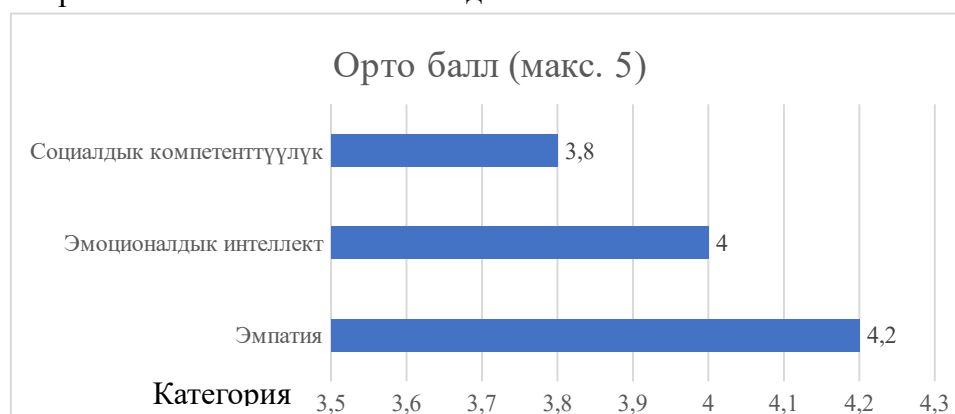

Таблица 1. Эмпатия жана социалдык-эмоционалдык компетенттүүлүк

Бул көрсөткүчтөр студенттердин психологиялык жана социалдык көндүмдөрү эмпатияны өнүктүрүүдө негизги фактор экенин тастыктайт.

Санариптик платформаларды колдонуу студенттердин эмпатия жана социалдык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө көмөк көрсөттү.

Кейс 1: Онлайн ролевик оюн. Студенттер виртуалдык класста мугалим катары конфликттик кырдаалды чечүү практикасынан өттү. Натыйжада, 80% студенттер эмоцияларын контролдоону үйрөнгөн жана башкалардын сезимдерин түшүнүү жөндөмү жакшырган.

Кейс 2: Виртуалдык командалык долбоор. Студенттер 4–5 адамдан турган командаларда онлайн долбоорду ишке ашырды. Бул процесс социалдык жана эмпатиялык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө өбөлгө түздү. 67% студенттер эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүгүн жогорулатты.

Кейс 3: Онлайн маданий тренинг. Башка өлкөлөрдүн маданий контентине таанышуу студенттердин когнитивдик эмпатиясын өнүктүрдү. Натыйжада эмпатиянын когнитивдик компоненти 45% өстү.

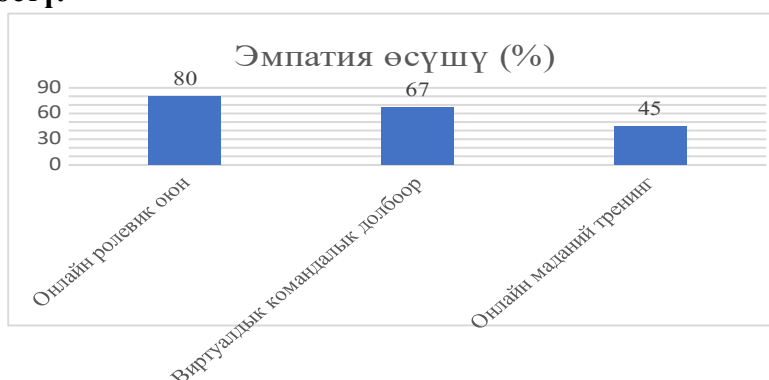

Диаграмма 2. Санариптик мейкиндиктин студенттердин эмпатиясына таасири

Тобокелчиликтер: Дезинформация - 15%, Терс контент/экстремизм - 7%, Эмоционалдык стресс - 22%.

Бул көрсөткүчтөр санариптик мейкиндиктин практикалык колдонулушу менен студенттердин эмпатиялык жана социалдык компетенттүүлүгү өнүгүп, бирок тобокелчиликтерди алдын алуу керек экенин көрсөтөт. Жыйынтыктыгын байкасак.

- Санариптик мейкиндик студенттердин эмпатиялык жана социалдык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүдө эффективдүү инструмент болуп чыкты.

- Студенттердин эмоционалдык интеллект жана эмпатия деңгээли педагогикалык практикада алардын кесиптик ийгилигин аныктайт.

- Кейс-стади жана практикалык иш-чаралар студенттердин көндүмдөрүн натыйжалуу өнүктүрөт.

- Тобокелчиликтерди алдын алуу үчүн методикалык жана психологиялык колдоо зарыл.

Изилдөө көрсөткөндөй, студенттердин эмпатиялык сапаты жана эмоционалдык интеллект деңгээли педагогикалык практикада кесиптик компетенттүүлүккө түздөн-түз таасир этет. Теориялык жактан, эмоционалдык интеллект жана социалдык компетенттүүлүк эмпатиянын негизги компоненттери катары каралат.

Практикалык контексте, анкеталар жана психологиялык тесттердин натыйжалары студенттердин эмоционалдык жана социалдык көндүмдөрү жогорку деңгээлде экенин көрсөттү. Бул, өз кезегинде, педагогикалык ишмердүүлүктө окуучулар менен эффективдүү байланышты камсыз кылууга шарт түзөт.

Таблица 1. Эмпатия жана педагогикалык компетенттүүлүк

Компонент	Орто балл (макс. 5)
Эмпатия	4,2
Эмоционалдык интеллект	4,0
Социалдык компетенттүүлүк	3,8
Практикалык педагогикалык көндүмдөр	4,1

Бул көрсөткүчтөр теориялык негиздер менен дал келүүдө: жогорку эмпатия деңгээли студенттерди педагогикалык практикада ийгиликтүү кылат.

Кыргызстандагы жана дүйнөлүк изилдөөлөр менен салыштыруу төмөнкүлөрдү көрсөттү:

Дүйнөлүк изилдөөлөр: Эмпатия жана эмоционалдык интеллект студенттердин педагогикалык практикасында ийгиликтин маанилүү көрсөткүчү катары эсептелет [5, 33 б.].

Кыргызстан контексти: Мамлекеттик документтер жана педагогикалык колледждердин практикалык программалары студенттердин социалдык жана психологиялык көндүмдөрүн өнүктүрүүдө санариптик технологияларды интеграциялоо керектигин көрсөтөт.

Салыштыруу: Изилдөөнүн натыйжалары дүйнөлүк практикалар менен шайкеш келип, санариптик мейкиндикти колдонуу студенттердин эмпатиясын жакшыртууда эффективдүү инструмент экенин далилдеди.

Бул салыштыруу теориялык жана практикалык жактан изилдөөнүн актуалдуулугун жана маанилүүлүгүн бекемдейт.

Изилдөө көрсөткөндөй, студенттердин эмпатиялык сапатын өнүктүрүүдө төмөнкү практикалык ыкмалар эффективдүү болуп саналат:

1. Тренингдер жана семинарлар

- Эмоционалдык интеллектти жана эмпатияны жогорулатууга багытталган интерактивдүү тренингдер.
- Мисал: конфликтти конструктивдүү чечүү тренинги, ролевик оюндар, эмоционалдык рефлексия.

2. Студенттик долбоорлор

- Командалык онлайн жана оффлайн долбоорлор аркылуу социалдык жана эмпатиялык көндүмдөрдү өнүктүрүү.
- Мисал: виртуалдык маданий долбоорлор, коомдук жана волонтердук иш-чаралар.

3. Педагогикалык программалар

- Колледжде эмпатияны жана социалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүүгө багытталган интеграцияланган окуу программалары.
- Мисал: «Эмоционалдык интеллект жана педагогикалык практика» курсу, онлайн симуляциялар жана практикалык кейс-стади.

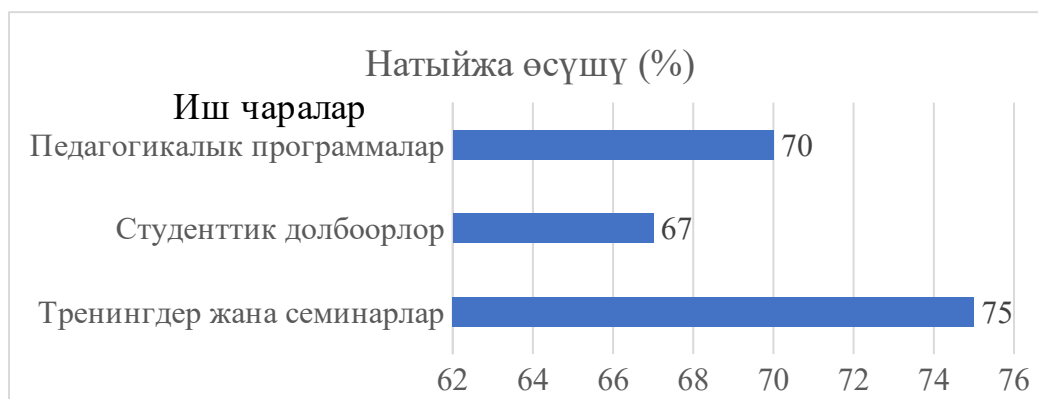

Диаграмма 1. Эмпатияны өнүктүрүүчү практикалык ыкмалардын натыйжасы (%)

Бул көрсөткүчтөр студенттердин эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүгүн жакшыртуу үчүн практикалык иш-чаралардын маанилүүлүгүн жана натыйжалуулугун тастыктайт.

Натыйжаларды талдоонун кыскача жыйынтыгы

1. Студенттердин эмпатиялык сапаты педагогикалык практиканын сапатына түздөн-түз таасир этет.
2. Санариптик технологияларды колдонуу эмпатияны жана эмоционалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүүгө эффективдүү мүмкүндүк берет.
3. Практикалык иш-чаралар: тренингдер, студенттик долбоорлор жана интеграцияланган программалар студенттердин көндүмдөрүн жакшыртууга шарт түзөт.
4. Башка изилдөөлөрдүн жыйынтыктары менен салыштырганда, Кыргызстандагы педагогикалык колледждерде санариптик мейкиндикти эффективдүү колдонуу аркылуу эмпатияны өнүктүрүү стратегиясы дүйнөлүк практикага шайкеш келет.

Бул изилдөө педагогикалык колледж студенттеринин эмпатиялык сапатын жана анын кесиптик маанилүүлүгүн иликтөөгө багытталды. Натыйжалар төмөнкүлөрдү көрсөттү:

- **Эмпатия деңгээли:** Студенттердин 53%ы жогорку, 35%ы орто, 12%ы төмөн эмпатиялык деңгээлде экенин көрсөткөн. Жогорку эмпатия педагогикалык практикада окуучулар менен эффективдүү байланыш түзүүгө мүмкүндүк берет.

- **Эмоционалдык жана социалдык компетенттүүлүк:** Эмпатия студенттердин эмоционалдык интеллект жана социалдык көндүмдөрү менен түздөн-түз байланышта экенин аныктады. Бул алардын педагогикалык практикадагы кесиптик ийгилигине таасир этет.

- **Санариптик мейкиндикти колдонуу:** Онлайн платформалар, ролевик оюндар жана студенттик долбоорлор эмпатияны жана социалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүүгө оң таасир берди. Ошол эле учурда, дезинформация, терс контент жана эмоционалдык стресс сыяктуу тобокелчиликтерди алдын алуу маанилүү экени белгиленди.

- **Практикалык кейс-стади жана тренингдер:** Практикалык иш-чаралар студенттердин көндүмдөрүн жакшыртып, теориялык билим менен практика арасындагы байланышты күчөттү.

Бул жыйынтыктар педагогикалык колледж студенттеринин кесиптик даярдыгында эмпатияны өнүктүрүүнүн маанилүүлүгүн тастыктайт.

Эмпатияны педагогикалык колледжде жана кесиптик даярдоодо өнүктүрүү үчүн төмөнкү деңгээлдерде сунуштар берилет:

- Педагогикалык окуу программаларында эмпатиялык компетенттүүлүктү өнүктүрүүгө багытталган стандарттарды киргизүү.

- Санариптик мейкиндикти пайдаланып, студенттердин социалдык жана психологиялык көндүмдөрүн өнүктүрүүгө мамлекеттик онлайн ресурстарды түзүү.
- Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу үчүн эмпатия жана эмоционалдык интеллект боюнча курстарды уюштуруу.
- Педагогикалык колледждерде интеграцияланган курстар жана практикалык семинарларды уюштуруу (мисалы, «Эмоционалдык интеллект жана педагогикалык практика»).
- Онлайн жана оффлайн ролевик оюндар, кейс-стади жана командалык долбоорлор аркылуу эмпатияны өнүктүрүү.
- Санариптик платформаларды колдонуп, студенттердин социалдык жана эмоционалдык компетенттүүлүгүн текшерүү жана талдоо.
- Эмпатиялык коммуникация жана эмоционалдык интеллект боюнча методикалык тренингдерге катышуу.
- Студенттердин психологиялык абалын байкап, колдоого багытталган жеке жана топтук консультациялар жүргүзүү.
- Санариптик мейкиндикти колдонуу аркылуу интерактивдүү жана эмпатиялык педагогикалык методдорду киргизүү.

Бул изилдөө эмпатиянын педагогикалык маанисин жана санариптик мейкиндикти колдонуу таасирлерин аныктады, бирок келечекте төмөнкү багыттарда изилдөөлөрдү улантуу сунушталат:

1. **Эмпатиянын узак мөөнөттүү өнүгүшү** – студенттердин эмпатиялык сапатынын курстардан жана практикалык иш-чаралардан кийин сакталуу деңгээлин изилдөө.
2. **Тобокелчиликтерди башкаруу** – дезинформация, терс контент жана эмоционалдык стрессти азайтуу ыкмаларын иштеп чыгуу.
3. **Санариптик мейкиндикти кеңейтүү** – виртуалдык реалдуулук, симуляциялык программалар жана интеркультурдук долбоорлор аркылуу эмпатияны өнүктүрүүнүн жаңы ыкмаларын изилдөө.
4. **Мугалимдердин компетенттүүлүгүн жогорулатуу** – педагогикалык практиканы колдоо үчүн эмпатия жана эмоционалдык интеллект боюнча интеграцияланган методикалык программаларды иштеп чыгуу.
5. **Кросс-культур изилдөөлөр** – башка өлкөлөрдөгү педагогикалык колледждерде эмпатияны өнүктүрүүнүн тажрыйбаларын салыштыруу жана Кыргызстан контекстине ылайык адаптациялоо.

Бул бөлүк изилдөөнүн практикалык маанисин, мамлекеттик жана окуу жайлардын деңгээлинде колдонуу жолдорун, ошондой эле келечектеги изилдөөлөрдүн багыттарын толук чагылдырды.

Колдонулган адабияттар:

1. Арабаев И. Педагогикалык философия жана методика. – Бишкек: Илим, 2015.
2. Чегебаева А. Эмоционалдык интеллект жана педагогикалык практика. – Бишкек: Педагогика, 2020.
3. Султанова Г. Эмпатияны өнүктүрүүнүн психологиялык аспектилері. – Бишкек: Илим-педагогика, 2018. – 28 б.
4. Мамытова А. Санариптик билим берүү жана студенттердин компетенттүүлүгү. – Бишкек: Илим, 2021. – 31 б.

5. Жумалиева Н. Социалдык компетенттүүлүк жана педагогикалык көндүмдөр. – Бишкек: Педагогикалык изилдөөлөр, 2019. – 33 б.
6. Ашымбаева Т. А., Такабаева А. А., Чегебаева А. А. Үй-бүлөөнүн студенттердин билим алуудагы жетишкендикке тийгизген таасири // Жарчы И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети. – 2025. – № 1/2. – 252 б.

Рецензент: педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Асанакунов Т.А.